

lonely planet

AUTOGIDS

ITALIË

DE MOOISTE ROADTRIPS

DUNCAN GARWOOD, BRETT ATKINSON, ALEXIS AVERBUCK,
CRISTIAN BONETTO, GREGOR CLARK, PETER DRAGICEVICH,
PAULA HARDY, VIRGINIA MAXWELL, STEPHANIE ONG, KEVIN RAUB,
BRENDAN SAINSBURY, REGIS ST LOUIS, NICOLA WILLIAMS

Lannoo

Inhoud

PLAN JE REIS

Welkom in Italië.....	4
Onze favorieten.....	6
De beste periode.....	14
Een goede voorbereiding.....	16

ROADTRIPS PER REGIO

De Grand Tour.....	20
Trip langs Werelderfgoed.....	26

NOORD-ITALIË 33

De paleizen van de Savoys.....	36
Piemonte, paradijs voor fijnproevers.....	42
De Italiaanse Riviera.....	46
Cinque Terre, een filmdecor.....	50
De steden in het noorden.....	56
De elegante Italiaanse meren....	62
Een weekendje Gardameer.....	68
Vakantie in Venetië.....	72
Valpolicella-wijnen.....	78
Van Trieste naar Sappada.....	82

DE ITALIAANSE ALPEN ... 87

Door de Maritieme Alpen.....	90
Het dak van Italië.....	94
Valle d'Aosta.....	98
Grande Strada delle Dolomiti...102	
De Dolomiti del Veneto.....	108

MIDDEN-ITALIË 115

Rond Rome.....	118
Woeste natuur in Abruzzo.....	122
De Etrusken in Toscane & Lazio.....	126
Kloosters in Toscane & Umbrië.....	130
Het groene hart van Italië.....	134

Piero della Francesca achterna.....	140
Wijntrip in Toscane.....	144
Toscaanse landschappen.....	150
Smullen in Emilia-Romagna.....	154

ZUID-ITALIË..... 159

In de schaduw van de Vesuvius.....	162
---------------------------------------	-----

Zuiderse lekkernijen.....	168
De Amalfikust.....	172
Langs de kust van Cilento.....	178
Pelgrimstocht door Puglia.....	182
Valle d'Itria.....	186
De verrassende Salento.....	190
De Lucanische Apennijnen.....	194
Het ongerepte Calabria.....	198

DE EILANDEN 205

Het verleden van Sicilië.....	208
Het barokke Sicilië.....	214
De zuidkust van Sardinië.....	218
De Costa Smeralda.....	222
Het historische Sardinië.....	226

PRAKTISCH

Aankomst.....	230
Vervoer.....	231
Overnachten.....	232
Auto's.....	233
Veilig op reis.....	234
Verantwoord reizen.....	235
Handig om te weten.....	236

ITALIAANSE ALPEN
blz. 87

NOORD-ITALIË
blz. 33

MIDDEN-ITALIË
blz. 115

ZUID-ITALIË
blz. 159

DE EILANDEN
blz. 205

0 200 km

Onze favorieten

KUNST, ARCHITECTUUR EN RUÏNES

Italië herbergt talloze artistieke en architecturale meesterwerken en is een feest voor de ogen. Overal word je aan het roemrijke verleden herinnerd dankzij Romeinse ruïnes, oorlogsmonumenten, imposante basilieken en adembenemende fresco's. Werken van renaissancemeesters en grote namen uit de barok sieren kerken, paleizen en musea, fontein en marmeren beelden verfraaien middeleeuwse piazza's en geplaveide straten.

KUNST IN KERKEN

Rijk versierde kerken herbergen vaak hoogstaande kunstwerken. In de meeste kerken mag je gratis binnen.

ENROY/SHUTTERSTOCK ©

1

Italië in een notendop

De ronde van Italië, met bezoeken aan de belangrijkste steden en hun kostbaarste schatten.

BLZ. 20

2

De steden in het noorden

Een ware stedentocht, met fresco's van Giotto, middeleeuwse stadskernen en de kanalen van Venetië.

BLZ. 56

3

Piero della Francesca achterna

Van Urbino tot Firenze, ontdek de fresco's van de renaissancemeester.

BLZ. 140

4

Rond Rome

Ontdek even buiten Rome boeiende ruïnes en een perfect bewaard gebleven stad uit de oudheid.

BLZ. 118

5

Het verleden van Sicilië

Struikel over Griekse tempels, barokke basilieken en Byzantijnse parels in het zongestoofde Sicilië.

BLZ. 208

RESERVEER

Koop je kaartjes online. Voor veel attracties is het verplicht, en zo hoef je de dag zelf niet aan te schuiven.

Forum Romanum (blz. 27), Rome

Fresco van Giotto, Cappella degli Scrovegni (blz. 61), Padua

**MAANDAG
SLUITINGSDAG**

Veel musea en attracties zijn op maandag gesloten, ook het Uffizi en de Galleria dell'Accademia in Firenze.

01

De Grand Tour

DUUR 12-14 dagen	AFSTAND 1390 km	IDEAAL VOOR Geschiedenis, eten en drinken
----------------------------	---------------------------	--

BESTE REISTIJD	De lente (maart tot mei) is perfect om steden te bezoeken.
-----------------------	--

VOOR WIE
HOUDT VAN
GESCHIEDENIS

Rome, een schatkamer met ruim 2000 jaar Europese geschiedenis.

Palazzo Reale, Turijn

De paleizen van de Savoys in Turijn, *Het laatste avondmaal* van Leonardo, de beruchte dranklokalen van Genua en de weelderige paleizen in Rome, de Grand Tour, een Italiëreis, was vroeger verplichte kost voor jonge aristocraten en studenten. Ontdek de mooiste meesterwerken en luister naar Vivaldi gespeeld op cello's uit de 18de eeuw. Dit is een trip vol beelden, klanken en smaken die eeuwenlang toonaangevend zijn geweest in Europa.

Combineer met

24 Toscaanse wijntocht

Zwerf door de lieflijke heuvels rond Firenze en verwen je met diners in toprestaurants en wereldberoemde wijnen.

29 De Amalfikust

Skip de hoogstaande musea en trek vanuit Napels naar het zuiden, voor een tocht langs de glinsterend blauwe Amalfikust.

01

TURIJN

Met zijn reisgids *Voyage Through Italy* (1670) moedigde Richard Lassels jonge Engelse aristocraten aan om een 'Grand Tour', een grote culturele reis, te maken door Europa, en in het bijzonder Italië. Tijdens die reis bestudeerden ze de oudheid en de renaissance en leerden ze de politieke, economische en sociale werkelijkheid kennen, een goede voorbereiding op de belangrijke rol die ze later zouden vervullen.

Eerst reisden ze door Frankrijk, vervolgens staken ze via Mont Cenis de Alpen over en trokken ze naar Turijn (Torino), waar ze met hun introductiebrieven toegang kregen tot het aangename, erg Parijs aandoende sociale

leven. De met bomen omzoomde boulevards van Turijn doen nog altijd heel Frans aan en veel beroemde cafés, o.a. **Caffè Al Bicerin** (bicerin.it), serveren nog koffie en warme chocola zoals ze dat al sinds de jaren 1760 doen.

Net zoals de De'Medici in Firenze en de Borghese in Rome waren de vorsten van Savoy in Turijn dol op extravagante architectuur en binneninrichting. Ze hadden ook heimwee naar hun jachtverblijven in Chambéry, Frankrijk, waar ze vandaan kwamen, want in 1697 vroegen ze André Le Nôtre, de tuinarchitect van Versailles, om de tuinen van het **Palazzo Reale** (museireali.beniculturali.it) aan te leggen.

DE RIT

In twee uur (170 km) rijd je over de snelweg naar Genua, de laatste kilometers kronkel je door de bergen. Om Turijn te verlaten, volg je de bordjes naar de A55 (richting Alessandria), die gaat over in de A21 en voert door het mooie platteland van Piemonte. Neem net voor Alessandria de A26 in zuidelijke richting, naar Genoa/Livorno.

OMWEG

Milaan

Start: 01 Turijn

Een Grand Tour is niet compleet zonder een omweg over de A4 naar Milaan (Milano) om daar Leonardo da Vinci's beroemde fresco *Het Laatste Avondmaal* (cenacolovinciano.net)

te bewonderen. Koop je kaartjes van tevoren (reserveringskosten € 2).

Leonardo lapte de strakke conventies van de portretkunst aan zijn laars en en schilderde realistische individuen, zoals blijkt uit zijn *Portret van een jonge man* (ca. 1486) en de portretten van de minnaressen van hertog Ludovico Sforza, *De dame met de hermelijn* (ca. 1489) en *La Belle Ferronière* (ca. 1490). Daarnaast legde hij zich toe op de ideale verhoudingen en het schilderen van emoties via de dynamiek van het lichaam (Sint-Hiëronymus), en dat kwam allemaal samen in zijn meesterwerk *Il Cenacolo*.

Neem de tijd om ook door andere delen van de stad te wandelen.

02 GENUA

Reizigers die opzien tegen de oversteek van de Alpen varen naar Genua (Genova). Ondanks de schitterende ligging, het milde microklimaat en het weelderige groen heeft de stad een slechte reputatie. Het historische centrum was een wirwar van donkere, vuile *caruggi* (stegen) waar prostituees en bedelaars rondhingen en volgens Thomas Nugent, auteur van *The Grand Tour*, bezorgde de gehaaidheid van de Genuese bankiersfamilies hen de reputatie 'onbetrouwbare types en oplichters' te zijn.

Maar toeristen en zakenlui uit de hele wereld stromen toe, Genua was en is een kosmopolitische stad. De **Palazzi dei Rolli**, een reeks paleizen waarin pauzen, kerkfunctionarissen en koningen logeerden, maakten de Via Balbi en de Strada Nuova (nu Via Giuseppe Garibaldi) tot twee van de beroemdste straten van Europa. Bezoek de mooiste, het **Palazzo Spinola** (palazzospinola.cultura.gov.it) en het **Palazzo Reale** (palazzorealegenova.

cultura.gov.it). Sla daarna zoete lekkernijen in bij **Pietro Romanengo fu Stefano** (romanengo.com).

DE RIT

Deze rit van 365 km neemt bijna de hele dag in beslag, stop voor de lunch in Cremona. De snelweg doorkruist eindeloze graanvelden. Neem de A7 naar het noorden, bij Tortona sla je af op de A21, naar de industriesteden Piacenza en Brescia. In Brescia neem je de A4 en die brengt je naar Padua.

03

PADUA

Wie de Grand Tour maakte, stopte op weg naar Venetië (Venezia) ook in Padua (Padova), maar in de 18de eeuw stroomden er geen internationale studenten meer naar het **Palazzo Bo** (unipd.it/en/guided-tours), de radicale universiteit van de Republiek Venetië waar

Fotomoment

Het kleurrijke marmer van de *duomo* (kathedraal) in Firenze.

Copernicus en Galileo lesgaven.

Je kunt er de claustrofobische, houten anatomiezaal (de eerste ter wereld) bezoeken, maar tijdens de toeristenrondleiding worden er geen lijken meer ontleed. Vergeet zeker niet de schedels te groeten van de nobele professoren die hun dode lichaam voor de anatomieles afstonden, het was immers erg moeilijk om aan verse lijken te komen. Hun schedels staan in de afstudeerzaal.

Behalve de universiteit had de stad de toenmalige bezoekers niets te bieden. Giotto's prachtige

fresco's in de **Cappella degli Scrovegni** (cappelladegli-scrovegni.it), nu moet je absoluut reserveren, konden hen niet boeien. Middeleeuwse kunst was uit de mode, alleen vrome katholieken trokken naar de **Basilica di Sant'Antonio** (basilicadel-santo.org) om er te bidden bij de relikwieën van de heilige Antonius.

DE RIT

De A4 en daarna de A57 brengen je naar Venetië, een rit van 40 km door een zelloze streek met lichte industrie.

04

VENETIË

Het eerste hoogtepunt, Venetië! Vroeger en nu prikkelde La Serenissima, de stad in het water, de fantasie van reizigers. Het **carnaval** (carnevale.venezia.it) in februari lokte 30.000 bezoekers, nu zijn dat er

Duomo, Firenze

honderdduizenden. Auto's zijn niet toegelaten op de eilanden in de lagune, parkeer in een bewaakte garage in Mestre, bv. **Garage Europa Mestre** (garageeuropa.mestre.com), neem de trein naar Venice Santa Lucia, vandaar vertrekken watertaxi's naar alle eilanden.

Venetië verleide met hoogstaande kunst in de **Gallerie dell'Accademia** (gallerieaccademia.it) en met architecturale parels zoals het **Palazzo Ducale**, de **Campanile**, Longhena's **Chiesa di Santa Maria della Salute** en de glimmende koepels van de **Basilica di San Marco** (basilicasanmarco.it), maar ook de losbandigheid in de stad trok veel mensen aan. Venetiaanse vrouwen hielden er knappe minnaars op na (*cicisbeo*) en hele wijken waren door en door corrupt. Een van de beste restaurants van Venetië, **Antiche Carampane** (antichecarampane.com), huist in het voormalige beruchte bordeel in het Palazzo Ca' Rampani.

Toeristen in de 18de eeuw gingen een koffie drinken in het pas geopende **Caffè Florian** (caffeflorian.com). In de opera, het **Teatro La Fenice** (teatrolafenice.it) luisterden ze naar vernieuwende concerten, die nu nieuw leven worden ingeblazen door het **Venice Music Project** (venicemusicproject.it).

DE RIT

Vandaag volgt een korte rit van twee uur. Keer terug naar Padua via de A57 en de A4. Sla net voor de stad af op de A13. Voorbij Padua voert de snelweg door weids landbouwland en steek je de rivier de Po over. Die vormt de zuidelijke grens van de regio Veneto.

05

BOLOGNA

De stad met de oudste universiteit van Europa (opgericht in 1088) en ooit de favoriete verblijfplaats van Dante, Boccaccio en Petrarca. Bologna had een jaloersmakende reputatie op het vlak van beleefdheid en cultuur. Het historische centrum telt 20 hoge torens en is wereldwijd een van de best bewaarde middeleeuwse steden. De **Basilica di San Petronio** (basilicadisanpetronio.org) werd gebouwd met de bedoeling de Sint-Pietersbasiliek in Rome te overtroeven. Binnen loste Giovanni Cassini met zijn zonnewijzer (1655) het probleem van het schrikkeljaar in de Juliaanse kalender op. Studenten in Bologna vergrootten de kennis over verloskunde, natuurkunde, zoölogie en antropologie. Bewonder hun soms vreemde wassen modellen en ijverig gelabelde collecties

TOPTIP:

Vermijd aanschuiven in Firenze

In juli, augustus en andere drukke periodes staan bezoekers in Firenze in lange rijen aan te schuiven. Voor € 4 extra per kaartje kun je online een tijdslot reserveren voor de Uffizi en de Galleria dell'Accademia (waar de *David* staat). Reserveer op florence-museum.com.

in het **Palazzo Poggi** (sma.unibo.it/it/il-sistema-museale/museo-di-palazzo-poggi).

De School van Bologna was ook een begrip in de kunst. Ze leverde de broeders Annibale en Agostino Carracci af en hun neef Ludovico, de grondleggers van de Italiaanse barok, sterk beïnvloed door de contrareformatie. Enkele van hun belangrijkste werken hangen in de **Pinacoteca Nazionale** (pinacotecabologna.beniculturali.it).

DE RIT

Bij Bologna kruisen de A1, A13 en A14 elkaar. Rijd vanuit het centrum naar het westen, over de rivier de Reno en neem de A1. Die brengt je rechtstreeks naar Firenze, 100 km verderop. Je verlaat de Povlakte en rijdt door de lage heuvels van Emilia-Romagna en de bosrijke valleien van Toscane.

06

FIRENZE

De rode dakpannen op de door Filippo Brunelleschi ontworpen **Duomo** (florence-museum.com), de bekendste werken van Michelangelo en Botticelli, *David* en *De geboorte van Venus*, in de **Galleria dell'Accademia** (galleriaaccademiafirenze.it), en de **Galleria degli Uffizi** (uffizi.it), Firenze is wereldberoemd en volgens Unesco de stad met de meeste artistieke topwerken.

Rome en Milaan zijn verschillende keren gedeeltelijk gesloopt en herbouwd, je vindt er alle architecturale modes, maar het centrum van Firenze ziet er nog altijd uit zoals in 1550, met natuurstenen torens en tuinen omzoomd met cipressen.

DE RIT

De volgende 210 km rijdt je zuidwaarts over de A1 door mooie

WAT ZO GOED IS AAN DEZE TRIP

Duncan Garwood, auteur

De tijdloze trip is geïnspireerd op de 18de-eeuwse Grand Tour. Je volgt het spoor van de eerste toeristen die naar Italië trokken voor zon, cultuur en misschien een beetje illegaal avontuur. Op deze trip doe je de allermooiste steden aan, ontdek je het allerbeste op vlak van kunst, architectuur en de oudheid, en reis je van de met sneeuw bedekte Alpen naar de zonnige kusten in het zuiden.

landschappen. Net ten zuidwesten van Firenze kun je in Greve, in de chiantiwijngaarden, op enkele heerlijke boerderijen logeren, ten westen ervan ligt de provincie Arezzo. Verlaat de A1 bij Orvieto en neem de SR71 en de SS2 voor de laatste 45 km naar Viterbo.

07

VITERBO

De weg van Firenze naar Rome liep door een gevreesde bron van ziektes, de *campagna* (het platteland), een laagliggend gebied met moerassen en massa's muggen. Anders dan nu waren de herbergen primitief en gevaarlijk, reizigers haastten zich door Siena en sloegen wijn in voor de zware tocht die voor hen lag. In het middeleeuwse Viterbo stopten ze even voor een snelle duik in de warmwaterbronnen in de **Terme dei Papi** (termedeipapi.it) en een bezoek aan de renaissancetuinen van de **Villa Lante**.

DE RIT

Terug naar de A1 via de SS675, een rit van 28 km door landelijk gebied. De volgende 40 km daalt de A1 af door Lazio, keer op keer steek je de rivier de Tiber over. Links liggen de Apennijnen. Bij Fiano Romano neem je de afslag voor Roma Nord en volg je de Aldir en de SS4 (Via Salaria) voor de laatste 20 km naar de hoofdstad.

08

ROME

In de 18de eeuw was Rome een puinhoop, maar toch werd het nog altijd gezien als de hoofdstad van de wereld. Wie de Grand Tour deed, voelde hier zijn interesse in kunst en architectuur opbloeien, ook al was het **Colosseum** (colosseo.it) een ruïne en was de **Palatijn**

Colosseum, Rome

(colosseo.it) bedekt met tuinen nadat de uitgegraven schatten beetje bij beetje waren verhuisd naar het oudste museum ter wereld, de **Capitolijnse Musea** (museicapitolini.org).

Bezoekers die aankwamen via de Porta del Popolo vingen een glimp op van de koepel van de **Sint-Pietersbasiliek** (basilica sanpietro.va) en wandelden via de *corso* naar het douanekantoor. Toen ze daar klaar waren, trokken ze naar de Piazza di Spagna – dé ontmoetingsplaats in de stad, waar Keats zijn liefdesgedichten schreef en stierf aan tbc – en een eindje verderop, de Trevifontein.

Het **Pantheon** (pantheonroma.com) en de **Vaticaanse Musea** (museivaticani.va) waren een must, maar de meeste reizigers vermaakten zich liever in het **Palazzo Borghese** (galleria borghese.beniculturali.it).

TOPTIP:

Infolijn Rome

Rome heeft een telefoonlijn (06 06 08) die informeert over bezienswaardigheden, events, vervoer en adressen. Je kunt er ook kaartjes kopen voor toneel, concerten, tentoonstellingen en musea.

De telefonisten spreken Engels, Frans, Spaans, Duits en Japans. De website (060608.it) is ook een uitstekende bron voor up-to-date informatie.

Doe zoals zij en combineer de topbezienswaardigheden met meer zintuiglijke genoogens zoals lekker eten in **Aroma** (aromarestaurant.it) en souvenirs kopen in de oude parfumerie **Officina Profumo Farmaceutica di Santa Maria Novella** (smnovella.com).

DE RIT

Vorbij Rome wordt het warmer en droger, bomen maken plaats voor struiken, het gras kleurt geel. Na de wijngaarden van Frascati, 20 km ten zuiden van Rome, brengt de A1 je in 225 km naar Napels, een rit van twee uur, langer wanneer het druk is.

09

NAPELS

Alleen de meest avontuurlijke reizigers op de Grand Tour trokken verder naar het zuiden, naar het wellustige Napels. De Vesuvius dreigde altijd, de vulkaan barstte liefst zes keer uit in de 18de eeuw en acht keer in de 19de eeuw. Maar Napels was de stad van opera en *commedia dell'arte* (komisch improvisatietheater dat de actualiteit op de korrel nam). Hier nam je zanglessen en woonde je een toneelstuk in het **Teatro San Carlo** (teatrosancarlo.it) bij.

En dan moest je nog de verhalen van Vergilius en Dante checken bij het Lago d'Averno en de Campi Flegrei ('brandende velden'). Na de ontdekking van **Pompeï** (pompeiiites.org) in 1748 lokte het dramatische einde van die Romeinse stad massa's sensatiebeluste toeristen. Toen en nu was het een van de populairste toeristische attracties van Italië en de kostbare mozaïeken, fresco's en beelden kon je bewonderen in het **Museo Archeologico Nazionale** (mann-napoli.it).

DE AUTEURS

Dit is de vierde editie van de Lonely Planet *Best Road Trips Italy*, geüpdatet met nieuwe bijdragen van Duncan Garwood. De auteurs die aan de eerdere edities van dit boek hebben meegewerkt, worden hieronder vermeld.

Duncan Garwood

Duncan woont in Rome en is een auteur van reisverhalen en reisgidsen gespecialiseerd in Italië en het Middellandse Zeegebied.

Andere auteurs

Brett Atkinson, Alexis Averbeck, Cristian Bonetto, Gregor Clark, Peter Dragicevich, Paula Hardy, Virginia Maxwell, Stephanie Ong, Kevin Raub, Brendan Sainsbury, Regis St Louis, Nicola Williams.

WWW.LANNOO.COM

Registreer je op onze website en we sturen je regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

Oorspronkelijke titel	Best road trips Italy
Oorspronkelijke uitgever	Lonely Planet Global Limited
Hoofdreductie	Darren O'Connell
Productie(redactie)	James Appleton, Amy Lynch, Marc Backwell, Katerina Pavkova, Fergal Condon en Ania Bartoszek
Redacteuren	Katie Connolly, Kate Mathews en Christopher Pitts
Vertaling	Erik Ros
Boekontwerp	Hannah Blackie en Catalina Aragón
Coverfoto	Lago di Garda; Stefano Termanini/Shutterstock
Cartografie	Hunor Csutoros
Zetwerk en kaartvertalingen	Keppie & Keppie
Met dank aan	Imogen Bannister, Karen Henderson en Fergal Condon

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2025

© Lonely Planet Global Limited, 2023

De auteurs en de redactie van Lonely Planet hebben de grootste zorg besteed aan de samenstelling en de controle van deze gids. Maar omdat de gegevens voortdurend gewijzigd worden, moet de praktische informatie worden beschouwd als een aanwijzing. Het is dan ook best mogelijk dat bepaalde info bij het verschijnen van deze gids niet helemaal correct of volledig is. Wij kunnen daar niet verantwoordelijk voor worden gesteld. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

D/2025/45/282

ISBN 978-90-209-0604-2

Het papier in dit boek is gecertificeerd volgens de regels van de Forest Stewardship Council®. FSC® staat voor natuurvriendelijk, sociaal verantwoord en economisch rendabel beheer van het bosareaal op de wereld.